

УДК 338.246.87:338.432

КРЕДИТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНАЛЬНОГО АПК

Н.М.Сіренко, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

Вступ. Антикризовий розвиток аграрних підприємств передбачає здійснення ефективної інноваційної діяльності. Упровадження нововведень пов'язано із значними фінансовими вливаннями, тому поряд з інноваційним механізмом повинен діяти інвестиційний. Нині існує декілька механізмів інвестування: механізм мобілізації власних коштів; позичкових коштів; залучення коштів через емісію цінних паперів.

Більшість учених погоджуються, що подальші перспективи активізації інвестиційної діяльності в Україні за рахунок власних засобів підприємств сумнівні [1, 4, 5], причинами чого визнають дефіцит оборотного капіталу, тяжкий податковий прес, низький рівень рентабельності. Тому єдиним реально можливим шляхом залучення фінансових ресурсів є кредитування.

Над питанням активізації інвестиційної діяльності за рахунок кредитування, особливо довгострокового, працюють О.Барановський, Є.Бесараб, І.Борщук, О.Задорожна, І.Лютий, Н.Шелудько та інші учені, які визнають повільний розвиток кредитування, пов'язаний із низькою прибутковістю підприємств, високою ризикованістю, слабким рівнем законодавчого

забезпечення господарської діяльності, неефективною інвестиційною політикою держави. В сільському господарстві до цього додається ще й непривабливий інвестиційний клімат та брак цивілізованого ринку землі.

Постановка задачі. Підвищення економічної ефективності агропромислового виробництва шляхом інноваційно-інвестиційної діяльності можливе насамперед за його кредитування комерційними банками, так як це найреальніша можливість одержання сільськогосподарськими товаровиробниками фінансових ресурсів. Тому виникає необхідність у виділенні основних проблем аграрних фінансових ринків та можливих заходів щодо їх вирішення.

Результати. Кредитування агропромислового комплексу має ряд особливостей, які пов'язані із його зтяжною кризою, повільними темпами нарощування виробництва та відсутністю реально можливих об'єктів для застави. Вирішення проблем аграрних фінансових ринків можливе лише при їх комплексному розгляді (табл. 1).

Серед найгостріших проблем, що суттєво впливають на організацію кредитування села, — проблеми, пов'язані зі спроможністю позичальників надавати належну заставу. В сучасних умовах, коли майже вся високоліквідна застava вже використана, чи не єдиним об'єктом застави в довгострокових кредитах для сільськогосподарських товаровиробників може бути земля, що перебуває у власному розпорядженні позичальника. Але це супроводжується рядом труднощів, пов'язаних із національним менталітетом та невідповідністю законодавства.

Особливий вплив на оцінку аграрних перетворень спричиняє поінформованість селян щодо суті земельної реформи. Підвищення рівня поінформованості сільського населення відбулося в 1999-2000 рр. під час прискореної реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств, зумовленої вимогами Указу Президента “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” від 03.12.1999 р. (рис. 1).

Серед респондентів, обізнаних в особливостях земельної реформи, в основному були керівники сільськогосподарських підприємств, які в

подальшому очолювали новоутворення. Більша частина населення не мала повної інформації (більше 30% в 2000 році), що унеможливило забезпечення їхніх прав та використання можливостей, які виникали при реорганізації КСП. Такий висновок підтверджується і нашими дослідженнями в Миколаївській області (опитування проводилося серед спеціалістів сільськогосподарських підприємств та частково серед працездатних власників земельних паїв).

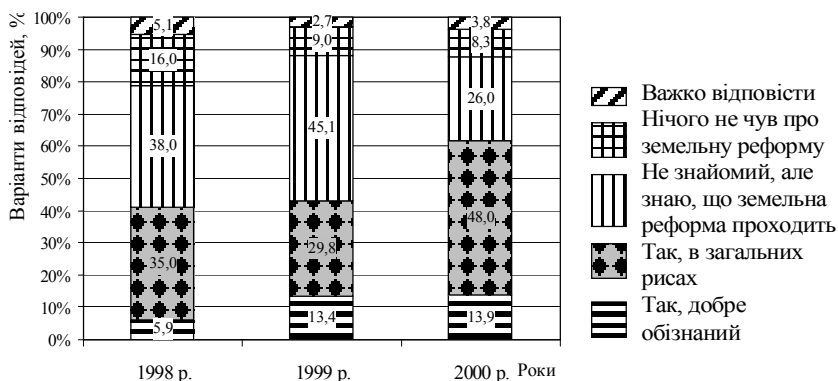
Таблиця 1

**Недоліки та можливі заходи покращення
функціонування аграрних фінансових ринків**

Основні недоліки	Можливі заходи покращення
Недостатні законні важелі впливу	Нормативно-правова база, яка забезпечить надходження кредитних ресурсів в сільське господарство
Проблеми у інформаційному забезпеченні стосовно здатності позичальника виконати свої зобов'язання	Удосконалення обліково-аналітичної роботи на підприємствах, доповнення форм фінансової звітності показниками кредитоспроможності
Недоліки у можливостях контролю цільового використання кредитів	Створення спеціальних служб для виконання функцій контролю використання кредитів, часткове фінансування за результатами попередніх робіт із обов'язковою перевіркою.
Відсутність застави	Удосконалення ринку землі для можливостей застосування іпотечного кредитування
Відсутність програми послідовних заощаджень	Створення підприємствами спеціальних фінансових резервів із застосуванням банківських послуг, відкриття банками спеціальних депозитів для сільськогосподарських підприємств
Низькі темпи відшкодування кредитів	Допомога держави шляхом часткового і строкового відшкодування зобов'язань підприємств, але без значного зниження верхньої межі відсоткових ставок, що змінить реальну вартість капіталу

З метою консолідації зусиль для забезпечення розвитку аграрного сектору та гарантування продовольчої безпеки держави 2 лютого 2004 року укладено Меморандум про взаєморозуміння і співробітництво між Кабінетом Міністрів України, Міністерством Вісник аграрної науки Причорномор'я, _____

аграрної політики України, Національним банком України та Асоціацією українських банків [3]. У Державному бюджеті на 2004 рік було передбачено 220 млн.грн., які спрямовуються на здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів, шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредитами. Проект постанови Уряду щодо затвердження порядків передбачає, що право на отримання компенсації надаватиметься на конкурсній основі. Компенсація здійснюватиметься насамперед позичальникам, які не мають заборгованості з виплати заробітної плати, перед державними і місцевими бюджетами та Пенсійним фондом, вчасно сплачують орендну плату та майнові паї. Передбачено надавати підтримку великотоварним тваринницьким підприємствам [7].

Рис. 1. Рівень інформованості сільського населення щодо земельної реформи (Запитання: "Чи знаєте Ви про те, що в даний час проходить земельна реформа в Україні?")

Джерело: Осташко Т.М. Ринкова трансформація аграрного сектора. - К.: Фенікс, 2004. - 280 с.

Але довгий час, протягом якого сільське господарство, а надто жителі сільської місцевості, знаходилися під тиском кризових явищ та різних антикризових програм, змінив психологію людей. Селяни

вже не вбачають в допомозі держави потенційний антикризовий захід, вони навчилися самі дбати про власні інтереси (табл. 2).

Таблиця 2
Оцінка антикризових заходів державної аграрної політики,
% респондентів

Антикризові заходи	Першочергові		Шкідливі	
	1999 р.	2000 р.	1999 р.	2000 р.
Підтримка особистих підсобних господарств	75,6	82	0,4	0,2
Підтримка фермерів	38	64	2,2	1,4
Пільгові кредити виробникам	76,8	58,2	0,4	3,4
Розвиток оренди земельних часток	75,6	52,9	0,4	2,1
Створення умов для вітчизняних інвесторів	0	50,5	0	3,9
Обмеження постачання на вітчизняні ринки продовольства з інших країн	50,7	43,4	6,9	6,3
Створення машинно-технологічних станцій	30,4	36,3	4,7	2,6
Розширення постачання техніки на основі лізингу	18,3	26,2	9	3,3
Формування земельного ринку	15,5	19,9	19	22,1
Створення умов для припливу іноземних інвестицій і кредитів	0	10,1	0	26,2
Створення іпотечних банків	5,8	9,8	30,3	21
Прискорення реорганізації КСП	28,7	0	9	0

Джерело: Складено за даними загальнонаціональних соціологічних досліджень, проведених на замовлення МФК у 1999 і 2000 роках

Безпосередні працівники сільського господарства вважають, що першочергові державні антикризові заходи повинні бути направлені на підтримку розвитку підприємництва на селі, розвиток орендних відносин та поліпшення інвестиційно-кредитних умов. П'ята частина респондентів вважає, що формування земельного ринку та збільшення іноземних інвестицій є шкідливими для галузі. Тобто, позначаються національні психологічні особливості і селяни бояться, що їх обкрадуть і позбавлять права власності на землю.

В сучасних умовах розвитку вітчизняного сільського господарства багато уваги приділяється збільшенню обсягів виробництва

домогосподарствами.

На нашу думку, об'єднання особистих селянських господарств у кредитні спілки дало б змогу розв'язати ряд проблем, зокрема збільшення фінансових ресурсів для їх подальшого розширення.

Діяльність кредитної спілки, як некомерційної структури, направляє на забезпечення кредитними ресурсами членів спілки, незалежно від їх розміру та кредитоспроможності. Це дасть змогу кожному члену періодично здійснювати інноваційно-інвестиційну діяльність.

Перевагою кредитних спілок на селі є можливість тимчасового залучення вільних коштів всіх категорій населення в районі проживання для розвитку агропромислового комплексу цього регіону. До того ж в сільській місцевості більшість населення — це пенсіонери, тобто пенсійні внески можуть стати істотним джерелом поповнення ресурсів кредитних спілок (рис. 2).

Надання кредитів індивідуально в умовах кризових ситуацій в економіці ризиковано як для банків, так і для держави. Кредитна спілка із солідарною відповідальністю учасників знижує ризик неповернення кредитів, а отже, створює реальні можливості для одержання кредитних ресурсів із бюджетів всіх рівнів.

Кредитне кооперування в сільському господарстві має ряд особливостей, які дозволяють забезпечити відносно дешевими кредитами дрібних товаровиробників регіонального АПК: близькість місцезнаходження; гнучкість процентних ставок; солідарна відповідальність; безприбуткове визначення ціни послуг; надійність оцінки кредитоспроможності; можливість оперувати малими розмірами позик.

Майно кредитної спілки формується за рахунок: вступних, обов'язкових пайових та інших внесків членів кредитної спілки; плати за надання своїм членам кредитів та інших послуг, а також доходів від провадження інших видів статутної діяльності; доходів від придбаних кредитною спілкою державних цінних паперів; грошових та інших майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги як юридичних, так і фізичних осіб, у тому числі іноземних.

Діяльність кредитних спілок регулюється Законом України "Про кредитні спілки" від 20.12.2001 р. № 2908-III [2], яким передбачено, що членами кредитної спілки можуть бути не менше 50 осіб, об'єднаних спільною діяльністю або розташовані в одному регіоні.

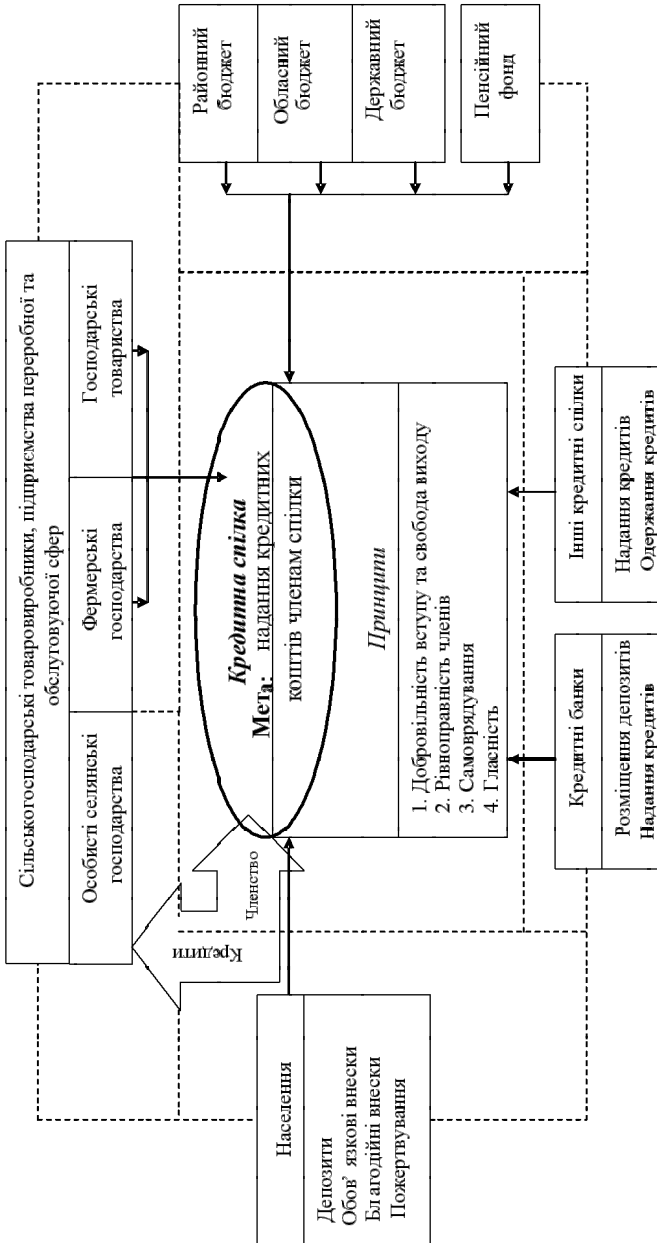

Рис. 2. Модель кредитної спілки на регіональному рівні

Кредитні ресурси формуються із власного майна кредитної спілки, можливе залучення депозитів громадян, співпраця із Пенсійним фондом, одержання кредитів у банках та інших кредитних спілках. Особливе значення надається підтримці держави у вигляді цільових кредитів, зокрема на інноваційний розвиток сільського господарства.

Таким чином, кредитні спілки на селі при антикризовому розвитку регіонального АПК здатні зробити аграрний сектор більш кредитоспроможним та створити умови для інноваційної діяльності як запоруки виходу із економічної кризи.

Висновки. Кредитний механізм як компонент організаційно-економічного механізму антикризового розвитку підприємств регіонального АПК потребує комплексного вдосконалення через застосування системи заходів, спрямованих на підвищення темпів відшкодування кредитів сільськогосподарськими товаровиробниками, надання можливостей контролю та інформаційне забезпечення.

Підвищенню зростанню агропромислового виробництва буде сприяти створення кредитних спілок для кредитування особистих селянських господарств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долгий Л. Роль і місце іпотечного кредитування в умовах відновлення агропромислового виробництва та реальне значення ціни землі як об'єкта застави // Вісник Національного банку України. – 2003. – №1. – С. 26-27.
2. Закон України “Про кредитні спілки” від 20 грудня 2001 року №2908-III.
3. Кредит – це реальність. З прес-конференції Міністерства аграрної політики // Сільський час. – 2004. – №15(494). – С. 5.
4. Малик М.Й. Фінансово-кредитний механізм у розвитку аграрного підприємства // Фінанси України. – 2004. – №5. – С. 47-53.
5. Новикова Р.А. Оценка перспектив активизации инвестиционной деятельности в Украине за счет финансовых ресурсов предприятий // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Сучасні проблеми економіки розвитку”. – Том I. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2003. – С. 88-90.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції створення національної системи іпотечного кредитування” від 10 серпня 2004 року №5559-р.
7. Тези виступу Міністра аграрної політики України В. Слаути на республіканській селекторній нараді з питань підготовки до проведення комплексу весняно-польових робіт 10 лютого 2004 року // Сільський час. – 2004. – №9(488). – С. 1, 4.